

ΠΑΡΑ-ΥΜΝΟ-ΨΑΛΤΟ-ΛΟΓΙΚΑ

Η παραϋμνογραφία γοήτευε ανέκαθεν τους ψάλτες, που αναμφίβολα, σε στιγμές σχόλης και αναψυχής, συνετέλεσαν καθοριστικά αν όχι στη δημιουργία τουλάχιστον στην ευρύτερη διάδοση των παραδιδόμενων σχετικών σκωπτικών και σατιρικών ποιημάτων, ερμηνεύοντάς τα περιπαθώς, πάντοτε εκτός του καθιερωμένου λειτουργικού πλαισίου δράσης τους. Παρόμοιες παρωδίες εκκλησιαστικών ασμάτων, παραϋμνογραφήματα ποιημένα ως προσόμοια γνωστών αυτομέλων, προλόγων και ειρμών της βυζαντινής υμνογραφίας, ακούγονται ως σήμερα, ψαλλόμενα εν ώρα ευχίας, κατά τη διάρκεια ψαλτοσυναξέων. Είναι δε ενδεικτικό ότι ένας ιερέας, ο περιώνυμος οικονόμος Σκιάθου Γεώργιος Ρήγας, διέσωσε τα ποιητικά κείμενα ένδεκα (11) τέτοιων παρωδιών, τονισμένα μάλιστα από τον ίδιο στη βυζαντινή σημειογραφία και μεταγεγραμμένα στο πεντάγραμμα (Ρήγας 1958:25-35)- μεταφέρονται εδώ τρία χαρακτηριστικά παραϋμνογραφήματα:

- Παρωδία του πρώτου νεκρωσίμου ευλογηταρίου «Τῶν ἁγίων ὁ χορός, εὕρε πηγὴν τῆς ζωῆς καὶ θύραν παραδείσου...», ἦχος πλ. α΄:

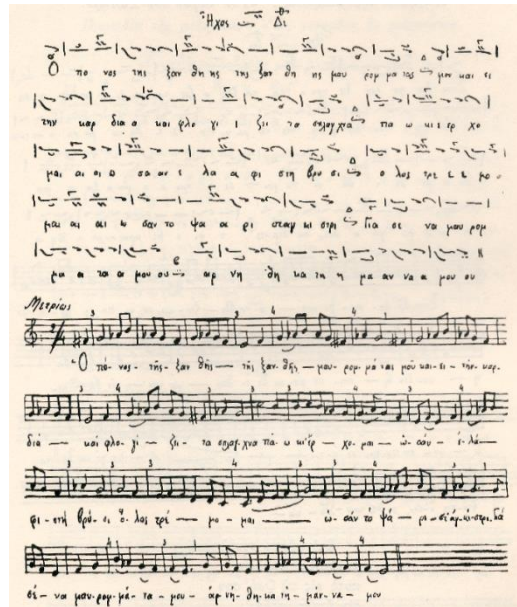
Τῶν μεκρῆδων ὁ χορός, εὕρε πηγὴν τῆς ὁκᾶς καὶ θύραν τῆς ταβέρνας.

Εὕρω κάγῳ τὴν ὁδόν, διὰ τοῦ ὑπογείου, καταμεθυσμένος ἐγὼ εἰμι.

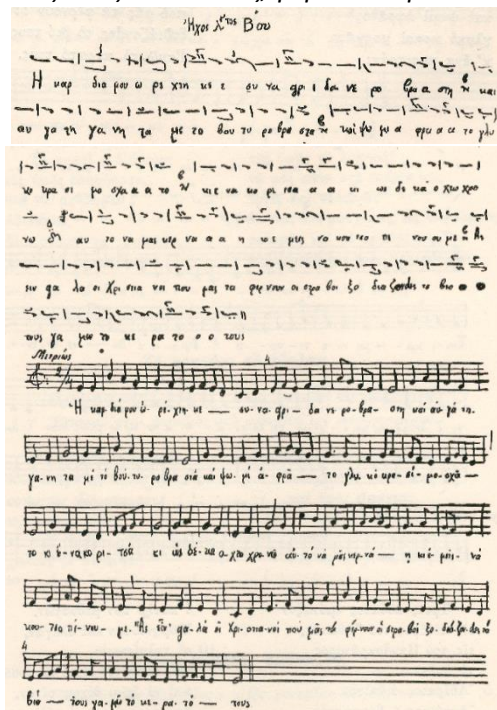
Ἀνακάλεσάι με, βάλε κρασί καὶ κέρνα με.

The image shows a handwritten musical score for a parody. At the top, the title is written in Greek: «Τῶν ἁγίων ὁ χορός, εὕρε πηγὴν τῆς ζωῆς καὶ θύραν παραδείσου...». Below the title is a notation system consisting of rhythmic signs (vertical lines with flags and dots) placed above the text. The text itself is written in a cursive hand. Below this, there are three staves of musical notation in a staff with a treble clef and a 4/4 time signature. The lyrics are written below the staves, corresponding to the notes. The lyrics are: «Τῶν μεκρῆδων ὁ χορός, εὕρε πηγὴν τῆς ὁκᾶς καὶ θύραν τῆς ταβέρνας. Εὕρω κάγῳ τὴν ὁδόν, διὰ τοῦ ὑπογείου, καταμεθυσμένος ἐγὼ εἰμι. Ἀνακάλεσάι με, βάλε κρασί καὶ κέρνα με.»

- Παρωδία του αυτομέλου καθίσματος «Τὸν τάφον σου, Σωτήρ, στρατιῶται τηροῦντες...», ἦχος α΄
*Ὁ πόνος τῆς ξανθῆς, τῆς ξανθῆς μαυρομμάτας
 μοῦ καίει τὴν καρδιά καὶ φλογίζει τὰ σπλάγχνα.
 Πάω κι ἔρχομαι, ὡσὰν ἐλάφι στὴ βρύσι,
 ὄλος τρέμομαι, ὡσὰν τὸ ψάρι στ' ἀγκίστρι.
 Γιὰ σένα, μαυρομμάτα μου, ἀρνήθηκα τὴ μάννα μου.*

- Παρωδία του αυτομέλου στιχηρού «Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσιν, ἀθλοφόρε Γεώργιε...», ἦχος δ΄
*Ἡ καρδιά μου ὠρέχτηκε συναγρίδα νερόβραστη
 και ἀυγά τηγανητά, με τὸ θούτυρο βραστά
 και ψωμί ἀφράτο, γλυκὸ κρασί μοσχᾶτο
 κ' ἓνα κοριτσάκι, ὡς δεκαοκτῶ χρονῶ
 αὐτὸ νὰ μᾶς κερνάη, κ' ἐμεῖς νὰ κουτσοπίνουμε.
 Ἄς εἶν' καλὰ οἱ χριστιανοί, ποῦ μᾶς τὰ φέρνουν οἱ στραβοὶ
 ζοδιάζοντες τὸ βιό τους, γαμῶ τὸ κέρατό τους.*

Ἡ συμμετοχή χοροῦ ψαλτῶν στην παρούσα παράσταση, τη βασισμένη στη βυζαντινὴ σατιρικὴ Ακολουθία του ανοσίου τραγογένη σπανού, ἀποτελεῖ προϋπόθεση sine qua non για το ὄλο εγχείρημα. Εν προκειμένῳ, ὅπως ἔχει ἡδὴ παρατηρήσει ο Κ. Μητσάκης (1972:352 & 1990:61), «πρόκειται γιὰ μία σάτιρα ποῦ ἦταν γραμμμένη ὀχι πιά μόνο στοῦ μετρικὸ και μουσικὸ

υπόδειγμα ενός κοντακίου ή ενός κανόνα, αλλά μιὰς ολόκληρης ακολουθίας με στιχηρά, άπολυτικά, κανόνες, κοντάκια, έξαποστειλάρια, μεγαλυνάρια κτλ., όλα προσόμοια πολύ γνωστών είρμών των ιερών ακολουθιών». Βάσει αυτής της δομικής κατασκευής της, η συγκεκριμένη «ακολουθία» καθίσταται αυτόχρονα ευχερώς ερμηνεύσιμη από οποιονδήποτε έμπειρο και δόκιμο ψάλτη· ερμηνεύσιμη, βεβαίως, δυνάμει. Ως εκ τούτου, η διεθνώς πρωτότυπη ιδέα για μιαν αναβίωση και ευφάνταστη επιτέλεση της εν λόγω Ακολουθίας του ανοσίου τραγομένη σπανού, μια ιδέα που συνελήφθη μεν από τον φίλο και συνάδελφο Ιωσήφ Βιβιλάκη, ο οποίος έχει ήδη ευδοκίμως ασχοληθεί με ζητήματα υμνογραφικών παρωδιών (Βιβιλάκης 2007), μια ιδέα δε που κυοφορήθηκε προ τριετίας κατά ερευνητική σύμπραξή μας στην Κρήτη, θεωρήθηκε a priori ως απόπειρα άξια κάθε έμπρακτης υποστήριξης.

Η προοπτική της μουσικής ενεργοποίησης των εγκιβωτισμένων στην παρούσα «ακολουθία» ψαλτικών οδηγίων, απετέλεσε εξαρχής μια γόνιμη πρόκληση· ωστόσο, η εμπειρία της επιτέλεσης καθεαυτήν, κατά την οποία ο ρόλος της βυζαντινής μουσικής αναδείχθηκε αβίαστα ως οίκοθεν πρωταγωνιστικός, επιβεβαίωσε με τρόπο υπερβατικό όσα και παλαιότερα, με άλλη ευκαιρία, είχαν διαπιστωθεί για τη δυναμική, την ελαστικότητα και την προσαρμοστικότητα αυτής της μουσικής (Χαλδαιάκης 2014 & 2015): η εγγενής «ελαστικότητα» της Βυζαντινής Μουσικής αποτελεί ένα κεφαλαιώδες συστατικό στοιχείο της, που της επιτρέπει ουσιαστικά να «μιλήσει» σε οποιαδήποτε γλώσσα, ενώ με την προφανή «δυναμική» διάσταση όλων των επιμέρους παραμέτρων της (σημειογραφία, ηχητικό περιβάλλον, μελική ανάπτυξη, κ.ο.κ.) προβάλλονται οι απεριόριστες προοπτικές της φύσης και λειτουργίας της ίδιας μουσικής, ώστε αυτή να απεγκλωβιστεί από οποιαδήποτε στείρα και δογματική θεώρηση· δεν πρόκειται για κάποιου είδους «ιερή μουσική», που θα ήταν ανεπίτρεπτο να παραβιάζεται, αλλά για ένα ανοικτό και ευέλικτο «μουσικό μόρφωμα», που οσάκις είναι αναγκαίο και απαραίτητο επιβάλλεται να αλλάζει και να εξελίσσεται.

Κατά την παρούσα παράσταση αναδύεται λαμπρή ευκαιρία για την ψαλτική, προκειμένου να κοινοποιηθεί η ηχηρή μαρτυρία της προοπτικής αυτής της τέχνης· μια προοπτική που διαχρονικά υπερβαίνει όρια και κανόνες· μια προοπτική που παραμένει αποδεσμευμένη από αγκυλώσεις και δογματισμούς· μια προοπτική που επικυρώνει την οικουμενική διάστασή της. Η ελπίδα, η βοήθεια, η απαντοχή, η σωτηρία μας, ίσως πρέπει πλέον να αναζητηθούν στην «εν Χριστώ σαλότητα», σ' εκείνη την αλλιώςτικη κοινωνική ή και διαδικτυακή πλέον «τρέλα», όπου ελλοχεύει η αρετή, υποκρύπτεται το ιερό, αναδύεται, απλός ταπεινός και απέριτος, ο εξαγνισμός· η λύτρωση, η αγιότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βιβιλάκης, Ιωσήφ (2007) «Ακολουθία του ψευδασκητού Αυξεντίου. Ανέκδοτη υμνογραφική παρωδία του 18^{ου} αιώνα», στο Βιβιλάκης, Ιωσήφ (επιμ.) *Στέφανος. Τιμητική Προσφορά στον Βάλτερ Πούχνερ*. Σελ. 199-218. Αθήνα: Εκδόσεις Ergo-Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών. Μελετήματα 5 ~ Mitsakis, K. (1990) "Byzantine and Modern Greek Parahymnography", in Conomos, Dimitri (ed.) *Studies in Eastern Chant* 5: 9-76 ~ Μητσάκης, Καριοφίλης (1972) «Βυζαντινή και νεοελληνική παραΰμνογραφία», *Κληρονομία* 4: 303-64 ~ Ρήγας, Γεώργιος Α., Οικονόμος (1958) *Σκιάθου Λαϊκός Πολιτισμός*. Τεύχος Α', Δημόδη Άσματα. Θεσσαλονίκη: Ελληνικά. Περιοδικόν Σύγγραμμα Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. Παράρτημα 11 ~ Χαλδαιάκης, Αχιλλεύς Γ. (2015) «Η Βυζαντινή Μουσική ως "Tabula Rasa" ή Ποιά (θα έπρεπε να είναι) η "γλώσσα" της Βυζαντινής Μουσικής», *Μουσικολογία. Περιοδική Έκδοση Μουσικής Θεωρίας και Πράξης* 22:176-89 ~ Chaldæakes, Achilleas G. (2014) "Byzantine Music as 'Tabula Rasa' or which should be the 'Language' of Byzantine Music?", in Veselinovic-Hofman, Mirjana - Mikic, Vesna - Popovic-Mladjenovic, Tijana - Perkovic, Ivana (eds.) *Music Identities on Paper and Screen*. Pag. 362-75. Belgrade: Department of Musicology, Faculty of Music, University of Arts in Belgrade - Musicological Studies: Monographs.